

PAWEŁ SOBCZYK

OGRANICZENIA PRAW PODMIOTÓW ZE WZGLĘDU
NA PRZETWARZANIE DANYCH OSOBOWYCH
DOTYCZĄCYCH PRZEKONAŃ RELIGIJNYCH
I PRZYNALEŻNOŚCI WYZNANIOWEJ

1. PODSTAWOWE PRAWA PODMIOTÓW DANYCH W KONSTYTUCJI RP
I W USTAWIE O OCHRONIE DANYCH OSOBOWYCH

W art. 51 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.¹ zostało sformułowane prawo do ochrony danych osobowych, na które składają się podstawowe prawa podmiotów danych osobowych: wolność jednostki od ujawnienia informacji dotyczących jej osoby (art. 51 ust. 1), prawo dostępu każdego mieszkańca Polski do dotyczących go dokumentów urzędowych i zbiorów danych (art. 51 ust. 3), prawo żądania sprostowania oraz usunięcia informacji nieprawdziwych, niepełnych lub zebranych w sposób sprzeczny z ustawą (art. 51 ust. 4)².

Gwarancje konstytucyjne zostały powtórzone i rozwinięte w ustawie z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych, a zwłaszcza-

¹ Dz.U. nr 78, poz. 483 ze zm.

² Por. art. 51 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. nr 78, poz. 483 ze zm. Przepisy dotyczące prawa do ochrony danych osobowych stanowią na gruncie polskiego konstytucjonalizmu istotne *novum*. Na temat ochrony danych osobowych w Konstytucji RP pisał m.in. K. Wygoda, *Ochrona danych osobowych i prawo do informacji o charakterze osobowym*, w: *Prawa i wolności obywatelskie w Konstytucji RP*, red. B. Banaszak, A. Preisner, Warszawa 2002, s. 403-407.

cza w jej rozdziale czwartym³. Porównując szczegółowe uprawnienia jednostki dotyczące danych osobowych zawarte w art. 51 Konstytucji RP z postanowieniami rozdziału 4 ustawy o ochronie danych osobowych, należy stwierdzić, iż uprawnienia pokrywają się, chociaż zostały one w różny sposób sformułowane. Ustawodawca wyróżnił bowiem prawo do kontroli przetwarzania danych przysługujące osobie, której dane dotyczą (art. 32 ustawy), prawo do informacji o przysługujących prawach oraz informacji na temat danych osobowych (art. 33), a także prawo do uzupełnienia, uaktualnienia, sprostowania danych, czasowego lub stałego wstrzymania przetwarzania kwestionowanych danych lub ich usunięcia ze zbioru (art. 35 ustawy).

Na podstawie przepisów ustawy o ochronie danych osobowych każda osoba, której dane są przetwarzane w zbiorze danych osobowych, ma prawo nie częściej niż raz na 6 miesięcy zwrócić się do administratora danych o wyczerpującą informację na temat dotyczących jej danych. Ustawodawca w sposób przykładowy, ale bardzo szczegółowy, zaprezentował działania, które może podjąć jednostka w celu realizacji przysługującego jej prawa⁴. Z prawem jednostki wiąże się obowiązek

³ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych, tekst jedn. Dz.U. z 2002 r., nr 101, poz. 926 ze zm. Polska ustawa o ochronie danych osobowych jest realizacją konstytucyjnego nakazu sformułowanego w art. 51 ust. 5 określenia zasad i trybu gromadzenia oraz udostępniania informacji, a także implementacją Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 24 października 1995 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w zakresie przetwarzania danych osobowych oraz swobodnego przepływu tych danych (95/46/WE). Celem tej dyrektywy jest zapewnienie jednolitego minimalnego poziomu ochrony prywatności osób fizycznych w zakresie przetwarzania danych osobowych oraz zapewnienie swobodnego przepływu danych między krajami członkowskimi Unii Europejskiej. Na temat dyrektywy pisała m.in. U. Krzemińska, *Ochrona danych osobowych w świetle Dyrektywy nr 95/46/WE*, „Prawo i Podatki Unii Europejskiej” 2008, nr. 3, s. 2-7.

⁴ Ustawodawca prawo do kontroli przetwarzania danych odniósł w art. 32 ust. 1 do danych zawartych w zbiorach danych. Niemniej jednak w komentarzach do ustawy o ochronie danych osobowych można spotkać stanowisko, iż „zakresem zastosowania komentowanego przepisu objęte są wszystkie przypadki przetwarzania danych osobowych, także odbywające się poza zbiorem danych”. Zob. P. Barta, P. Litwiński, *Ustawa o ochronie danych osobowych. Komentarz*, Warszawa 2009, s. 336-337. Za poparciem takiego stanowiska przemawia wykładnia systemowa. W art. 1 ust. 1 ustawodawca postanowił bowiem, iż każdy ma prawo do ochrony dotyczących go danych osobowych, niezależnie od formy przetwarzania, natomiast z art. 24 i 25 ustawy wynika, iż obowiązek informacyjny ciąży na administratorze danych niezależnie od postaci ich przetwarzania. Na temat dwóch stanowisk

administratora danych do udzielenia informacji, który został określony w art. 33 ustawy⁵. Z przepisu wynika, że administrator powinien udzielić żądanych informacji w terminie 30 dni. Informacja powinna być udzielona na piśmie, w zrozumiałej formie, na wniosek osoby, której dane dotyczą, informacji udziela się na piśmie. Warto odnotować, iż z prawem do informacji i kontroli przetwarzanych danych wiąże się odpowiedzialność karna za niedopełnienie obowiązku poinformowania osoby, której dane dotyczą, wynikająca z art. 54 ustawy. Osobie, której dane są przetwarzane przez administratora danych osobowych, przysługuje prawo wniesienia sprzeciwu na podstawie przesłanek dopuszczalności przetwarzania danych osobowych, jakimi są: niezbędność przetwarzania danych do wykonywania określonych prawem zadań realizowanych dla dobra publicznego⁶ i niezbędność przetwarzania danych dla wypełnienia prawnie usprawiedliwionego celu administratora albo odbiorcy danych⁷. Można go wnieść w przypadku, gdy administrator zamierza przetwarzać dane w celach marketingowych lub przekazać je innemu administratorowi danych. W przypadku wniesienia sprzeciwu, na podstawie art. 32 ust. 3 ustawy, administrator jest zobowiązany do zaprzestania wykorzystywania danych osobowych, może jednak pozostawić w zbiorze imię, nazwisko, nr PESEL albo adres osoby, która wniosła sprzeciw, wyłącznie w celu uniknięcia ponownego wykorzystania danych osoby w celach objętych sprzeciwem.

Na podstawie art. 35 ustawy osobie, której dane dotyczą, przysługuje prawo zwrócenia się do administratora danych o uzupełnienie, uaktualnienie, sprostowanie danych, czasowe lub stałe wstrzymanie ich przetwarzania lub ich usunięcie. Osoba taka musi jednak wykazać, że dane, które jej dotyczą, są niekompletne, nieaktualne, nieprawdziwe, zostały zebrane z naruszeniem ustawy lub są już zbędne. Z uprawnieniem osoby, której dane dotyczą, wiąże się obowiązek uwzględnienia żądania bez zbędnej zwłoki. Nie dotyczy to danych, których tryb

w literaturze przedmiotu dotyczących zakresu przedmiotowego stosowania ustawy o ochronie danych osobowych pisał m.in. A. Drozd, *Zakres zakazu przetwarzania danych osobowych*, „Państwo i Prawo” 2003, nr 2, s. 43.

⁵ Por. P. Barta, P. Litwiński, *Ustawa*, s. 337.

⁶ Art. 23 ust. 1 pkt 4 ustawy o ochronie danych osobowych.

⁷ Art. 23 ust. 1 pkt 5 tamże.

uzupełniania, uaktualniania lub sprostowania określają odrębne ustawy, przez administratora danych. W przypadku, gdy administrator danych nie uwzględnił żądania osoby, której dane dotyczą, może ona wystąpić do Generalnego Inspektora Ochrony Danych Osobowych z wnioskiem o nakazanie dopełnienia tego obowiązku. Z art. 35 ust. 3⁸ wynika, że administrator ma również obowiązek poinformowania bez zbędnej zwłoki innych administratorów, którym udostępnił zbiór danych, o dokonaniu uaktualnienia lub sprostowaniu danych.

2. PRAWA PODMIOTÓW DANYCH W INSTRUKCJI „OCHRONA DANYCH OSOBOWYCH W DZIAŁALNOŚCI KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO W POLSCE”

W art. 8 ust. 2 lit. d) Dyrektywy 95/46/WE Parlamentu Europejskiego i Rady⁹ znalazło się zobowiązanie państw członkowskich do zapewnienia odpowiednich gwarancji względem danych szczególnie chronionych przetwarzanych na podstawie przesłanki sformułowanej w art. 27 ust. 2 pkt 4. Ponadto, na podstawie art. 27 Dyrektywy 95/46/WE, została wyrażona idea tworzenia kodeksów dobrych praktyk. Realizując te postanowienia, Generalny Inspektor Ochrony Danych Osobowych oraz Sekretariat Konferencji Episkopatu Polski opracowali Instrukcję *Ochrona danych osobowych w działalności Kościoła Katolickiego w Polsce*¹⁰. Została ona podpisana przez Michała Serzyckiego Głównego Inspektora Ochrony Danych Osobowych i bpa Stanisława Budzika Sekretarza Generalnego Konferencji Episkopatu Polski dnia 23 września 2009 r. Zawiera w części I – zgodnie z jej tytułem – ogólne informacje dotyczące danych osobowych, na które składa się określenie podstawy prawnej oraz wyjaśnienie podstawowych pojęć,

⁸ Szerzej na temat prawa osoby, której dane dotyczą i związanego z nim obowiązku administratora danych m.in. w: P. Barta, P. Litwiński, *Ustawa*, s. 355-358; A. Drozd, *Ustawa*, s. 245-247.

⁹ Dyrektywa w sprawie ochrony osób fizycznych w zakresie przetwarzania danych osobowych i swobodnego przepływu tych danych, Dz.Urz. WE L281 z 23.11.1995 r. ze zm.

¹⁰ Instrukcja została zamieszczona na stronie internetowej www.episkopat.pl oraz www.giudo.gov.pl, a następnie opublikowana w „Aktach Konferencji Episkopatu Polski” 2 (16) 2009, s. 53-59.

takich jak: dane osobowe, zbiory danych, przetwarzanie danych, obowiązek rejestracji zbiorów oraz kościelne osoby prawne. Część II instrukcji przybliży zasady należytego zabezpieczania danych osobowych przetwarzanych w sposób tradycyjny i w systemach informatycznych oraz wskazuje na obowiązki administratora danych wynikające z przepisów prawa polskiego i Kodeksu Prawa Kanonicznego. Do najważniejszych obowiązków wynikających z ustawy o ochronie danych osobowych zaliczono zabezpieczenie danych przez zastosowanie odpowiednich środków technicznych i organizacyjnych zapewniających ochronę przetwarzanych danych osobowych, na które składa się zabezpieczenie obszaru przetwarzania danych osobowych, zabezpieczenie dokumentów oraz zabezpieczenie systemów informatycznych służących do przetwarzania tych danych. Obowiązki administratora danych wynikające z prawa kanonicznego zostały zawarte w kan. 486-491 Kodeksu Prawa Kanonicznego określających zasady archiwizacji dokumentów, dlatego też w części II pkt. 6 instrukcji zostały przywołane te przepisy. W tej części dokumentu zostały także zawarte podstawowe informacje dotyczące bezpiecznego korzystania z Internetu oraz zalecenie opracowania instrukcji na użytek własny podmiotu zawierającej prawa, reguły i praktyczne wyjaśnienia dotyczące sposobu zarządzania, ochrony i wymiany informacji w systemie tradycyjnym oraz informatycznym. „Lista pytań i odpowiedzi związanych z działalnością Kościoła Katolickiego w Polsce kierowanych do Generalnego Inspektora Danych Osobowych” stanowi istotny dodatek do instrukcji, mimo iż autorzy dokumentu zawarli w nim pytania opublikowane wcześniej na stronie internetowej GIDO¹¹.

Instrukcja dotycząca ochrony danych osobowych w działalności Kościoła katolickiego w Polsce nie zawiera gwarancji bezpośrednio odnoszących się do praw podmiotów danych osobowych, z wyjątkiem niektórych pytań zawartych w ostatniej części dokumentu. Ze względu na konstytucyjną rangę prawa do ochrony danych osobowych, trakto-

¹¹ Na stronie internetowej Generalnego Inspektora Ochrony Danych Osobowych (www.gido.gov.pl) znajdują się m.in. podstawowe informacje w postaci pytań i odpowiedzi związane ze stosowaniem przepisów dotyczących ochrony danych osobowych w różnych sferach życia.

wanego jako jedno z praw podmiotowych przysługujących każdemu, należy ocenić ten fakt negatywnie. Obowiązki administratora danych mają bowiem znaczenie drugorzędne w stosunku do przysługujących podmiotom danych praw związanych z przetwarzaniem danych ich dotyczących, a zwłaszcza danych szczególnie chronionych, do których ustawodawca słusznie zaliczył dane dotyczące wyznawanej religii oraz przynależności do kościołów i innych związków wyznaniowych. Niemniej jednak, przez przypomnienie podstawowych zasad przetwarzania danych osobowych oraz sformułowanie na podstawie przepisów prawa polskiego i kanonicznego obowiązków administratorów danych osobowych (jakimi są kościelne osoby prawne, o których mowa w ustawie z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej¹² oraz działające w ich ramach kościelne wydawnictwa, zakłady wytwórcze, usługowe i handlowe, zakłady charytatywno-opiekuńcze, szkoły i inne placówki oświatowo-wychowawcze, nieposiadające osobowości prawnej) odnosi się pośrednio do praw podmiotów danych. Należy przy tym zwrócić uwagę na dualizm w podejściu do danych osobowych przetwarzanych przez kościelne osoby prawne. Z jednej strony przypomniano w instrukcji, iż ustawa o ochronie danych osobowych „znajduje zastosowanie w pełni (podkreślenie P.S.) w przypadku przetwarzania danych osób nienależących do Kościoła i nieutrzymujących z nim stałych kontaktów (tzn. muszą być wykonane przez administratora danych wszelkie obowiązki wynikające z przepisów o ochronie danych osobowych)”¹³. Z drugiej natomiast strony wskazano w instrukcji, iż kościelne osoby prawne oraz działające w ich ramach różne instytucje „są zobligowane do dołożenia szczególnej staranności (podkreślenie P.S.) w procesie przetwarzania danych osobowych pozyskiwanych w ramach swojej działalności”¹⁴. Pomijając kwestię niezbyt szczęśliwego sformułowania „w pełni”, którym posłużono się w instrukcji, zróżnicowanie zakresu zastosowania przepisów ustawy o ochronie danych osobowych

¹² Dz.U. nr 29, poz. 154 ze zm.

¹³ Pkt I.6 Instrukcji *Ochrona danych osobowych w działalności Kościoła Katolickiego w Polsce*.

¹⁴ Tamże.

w odniesieniu do danych szczególnie chronionych przetwarzanych przez Kościół katolicki wynika przede wszystkim z treści art. 27 ustawy. Na jego mocy obowiązują różne zasady przetwarzania danych osobowych osób należących i nienależących do Kościoła. Podstawowym kryterium wyróżniającym, wynikającym z ustawy jest zatem przynależność do Kościoła katolickiego.

3. PRZETWARZANIE DANYCH ZWYKŁYCH I SZCZEGÓLNIIE CHRONIONYCH A PRAWA PODMIOTÓW DANYCH

Kluczowe znaczenie dla określenia sytuacji prawnej podmiotów danych w zakresie przetwarzania danych osobowych dotyczących przekonań religijnych i przynależności wyznaniowej – poza przywołanymi powyżej prawami podmiotów danych – posiadają dwa ustawowe przepisy określające zasady przetwarzania danych osobowych oraz ustanawiające przesłanki przetwarzania danych osobowych. W art. 23 ustawodawca wskazał przesłanki (podstawy), które warunkują przetwarzanie danych określanych w doktrynie jako zwykłe, natomiast w art. 27 sformułował zakaz przetwarzania danych szczególnie chronionych (wrażliwych, sensytywnych), określając jednocześnie przesłanki uchylające ten zakaz¹⁵. Ogólne przesłanki przetwarzania tzw. zwykłych danych osobowych tworzą: zgoda osoby, której dane dotyczą¹⁶, obowią-

¹⁵ Trudno zgodzić się z poglądem wyrażonym przez A. Drozda, iż „Artykuł 23 nie tylko ustanawia przesłanki uchylające zakaz przetwarzania danych osobowych, lecz także jest podstawą (*a contrario*) do odtworzenia normy wyznaczającej zakaz przetwarzania danych osobowych w zbiorach ewidencyjnych i zbiorach danych, a także w razie tworzenia tych zbiorów”. W przeciwieństwie bowiem do art. 27, w art. 23 nie ma wprost sformułowanego zakazu przetwarzania danych osobowych. Podzielić należy stanowisko wyrażone przez P. Bartę i P. Litwińskiego, iż w przepisie tym zostały określone ogólne przesłanki przetwarzania danych osobowych ujęte od strony pozytywnej, a nie jak w art. 27 od strony negatywnej. Por. A. Drozd, *Ustawa*, s. 117 i P. Barta, P. Litwiński, *Ustawa*, s. 194-195. Wyjątki od zasady zawarte w art. 23 ustawy zostały określone w następujących przepisach: art. 2 ust. 3, art. 3a ust. 1 pkt 1, art. 3a ust. 1 pkt 2, art. 3a ust 2 oraz art. 4.

¹⁶ Zgodna na przetwarzanie danych osobowych została zdefiniowana w art. 7 pkt 5 ustawy o ochronie danych osobowych jako „oświadczenie woli, którego treścią jest zgoda na przetwarzanie danych osobowych tego, kto składa oświadczenie”. W literaturze przedmiotu zwraca się uwagę, iż definicja ta zawiera błąd logiczny *idem per idem*. Por. R. Szałowski,

zek lub uprawnienie wynikające z przepisu prawa, konieczność realizacji umowy bądź przygotowanie do jej zawarcia, wykonanie określonych prawem zadań wykonywanych dla dobra publicznego oraz wypełnianie prawnie usprawiedliwionych celów przez administratorów danych albo odbiorców danych, przy czym przetwarzanie nie narusza wolności i praw osoby, której dane dotyczą¹⁷.

Do danych szczególnie chronionych (art. 27 ustawy) ustawodawca zaliczył po pierwsze: dane ujawniające pochodzenie rasowe lub etniczne, poglądy polityczne, przekonania religijne (podkreślenie P.S.) lub filozoficzne, przynależność wyznaniową (podkreślenie P.S.), partyjną lub związkową oraz dane o stanie zdrowia, kodzie genetycznym, nałogach lub życiu seksualnym¹⁸. W wyniku nowelizacji ustawy w 2001 r. do drugiej grupy danych zostały zaliczone informacje dotyczące skazań, orzeczeń o ukaraniu i mandatów karnych oraz innych orzeczeń wydanych w postępowaniu sądowym i administracyjnym¹⁹. Zaliczenie przez polskiego ustawodawcę danych o przekonaniach religijnych i przynależności wyznaniowej do danych szczególnie chronionych ma istotne znaczenie nie tylko z punktu widzenia poszanowania danych osobowych i szeroko rozumianego prawa do prywatności, ale także wolności sumienia i religii²⁰. Na podstawie art. 53 ust. 7 Konstytucji

Ochrona danych osobowych. Komentarz do ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r., Zielona Góra 2000, s. 36. Szerzej na temat zgody pisał m.in. T. Szewc, Zgoda na przetwarzanie danych osobowych, „Państwo i Prawo” 2008, nr 2, s. 87-96.

¹⁷ Szerzej na ten temat m.in. P. Fajgielski, *Kontrola przetwarzania i ochrony danych osobowych. Studium teoretyczno-prawne*, Lublin 2008, s. 37-40.

¹⁸ E. Kulesza słusznie zwróciła uwagę, iż zaliczenie przez polskiego ustawodawcę do danych szczególnie chronionych informacji o nałogach i kodzie genetycznym nie jest zgodne z Dyrektywą 95/46/WE. Por. E. Kulesza, *Ochrona danych o stanie zdrowia w świetle ustawodawstwa europejskiego i polskiej ustawy o ochronie danych osobowych*, „Prawo i Medycyna” 2000, nr 5, s. 106.

¹⁹ W odniesieniu do danych szczególnie chronionych zaliczonych przez ustawodawcę do drugiej kategorii powstają wątpliwości dotyczące przetwarzania danych dotyczących orzeczeń o karach dyscyplinarnych pracowników. Problem polega m.in. na kwalifikacji odpowiedzialności dyscyplinarnej, która posiada charakter „miedzygałęziowy”. Por. T. Kuczyński, *O odpowiedzialności dyscyplinarnej pracowników*, „Państwo i Prawo” 2003, nr 9, s. 62-63.

²⁰ Na temat ochrony danych osobowych jako elementu prawa do prywatności: P. Sobczyk, *Ochrona danych osobowych jako elementu prawa do prywatności*, „Zeszyty Prawnicze UKSW” 2009, nr 9.1, s. 299-318.

Rzeczypospolitej Polskiej władze publiczne nie mogą zobowiązywać do ujawniania światopoglądu, przekonań religijnych lub wyznania. W ten sposób polski ustrojodawca sformułował tzw. prawo do milczenia, którego istotą jest zakaz żądania przez organy władzy publicznej oraz instytucje i osoby działające w ramach zadań zleconych przez władzę publiczną składania oświadczeń o posiadanych poglądach, w tym deklaracji, czy dana osoba jest wierząca i jaką religię wyznaje²¹.

Zakaz sformułowany w art. 27 ust. 1 nie ma charakteru bezwzględnego, gdyż może być uchylony w wyniku spełnienia przez administratora danych osobowych jednej z przesłanek wymienionych w art. 27 ust. 2 ustawy²². Dane szczególnie chronione dotyczące przekonań religijnych i przynależności wyznaniowej mogą być przetwarzane na podstawie przesłanek sformułowanych w art. 27 ust. 2²³. Ze względu na temat rozważań, istotne znaczenie posiada czwarta przesłanka, z której wynika, iż dopuszczalne jest przetwarzanie danych ujawniających przekonania religijne oraz przynależność wyznaniową, jeżeli „jest to niezbędne do wykonywania statutowych zadań kościołów i innych związków wyznaniowych²⁴ [...] pod warunkiem, że przetwarzanie danych dotyczy

²¹ Na temat wolności religii w aspekcie negatywnym, która polega na wolności od przymusu w uzewnętrznianiu lub nieuzewnętrznianiu swych przekonań religijnych, w tym zmuszania kogokolwiek i przez kogokolwiek do uczestniczenia i do nieuczestniczenia w praktykach religijnych (art. 53 ust. 6 Konstytucji) oraz zobowiązywania przez organy władzy publicznej do ujawniania swojego światopoglądu, przekonań religijnych lub wyznania (art. 53 ust. 7 Konstytucji) pisali m.in. J. Krukowski, *Polskie prawo wyznaniowe*, Warszawa 2008, s. 67.

²² R. Szałowski przesłanki dopuszczalności przetwarzania danych osobowych szczególnie chronionych określa jako mające charakter podmiotowy, przedmiotowy bądź sytuacyjno-funkcjonalny, z różnym udziałem tych kryteriów. Jednocześnie dopuszczalność przetwarzania danych szczególnie chronionych na podstawie art. 27 ust. 2 pkt 4 uważa on za przesłankę o charakterze podmiotowo-funkcjonalnym, ze względu na podmiot, jakim są m.in. kościoły i inne związki wyznaniowe oraz możliwość przetwarzania ze względu na wykonywanie zadań statutowych. Por. R. Szałowski, *Ochrona danych osobowych. Komentarz do ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r.*, Zielona Góra 2000, s. 103, 105-106.

²³ Mowa o przesłance pierwszej (osoba, której dane dotyczą wyraził na to zgodę), drugiej (przepis szczególny innej ustawy zezwala na przetwarzanie takich danych bez zgody osoby, której dane dotyczą) i czwartej (przetwarzanie danych jest niezbędne do wykonywania statutowych zadań kościołów i innych związków wyznaniowych).

²⁴ Obok kościołów i innych związków wyznaniowych ustawodawca adresatem przesłanki uczynił także stowarzyszenia, fundacje i inne organizacje niezarobkowe lub instytucje o celach politycznych, naukowych, religijnych, filozoficznych lub związkowych. Organiza-

wyłącznie członków tych organizacji lub instytucji albo osób utrzymujących z nimi stałe kontakty w związku z ich działalnością i zapewnione są pełne gwarancje ochrony przetwarzanych danych²⁵. Z art. 27 ustawy wynika zatem, iż „kościóły i inne związki wyznaniowe nie muszą uzyskiwać szczególnej zgody na zbieranie danych swoich członków, ponieważ sam fakt przynależności przesądza o prawie do przetwarzania takich danych. Oznacza to jednocześnie, że kościoły i inne związki wyznaniowe nie mogą bez odrębnej zgody, przetwarzać danych osób, nie będących ich członkami, osób nie należących do żadnego kościoła lub związku wyznaniowego, bądź deklarujących inne przekonania religijne lub przynależność wyznaniową²⁶. W komentarzach do ustawy zwraca się uwagę, iż na przytoczoną przesłankę przetwarzania danych osobowych kościoły i inne związki wyznaniowe mogą powoływać się w przypadku, gdy prowadzą działalność o charakterze niezarobkowym, niezależnie od tego, czy ich uboczne działanie ma charakter zarobkowy²⁷. Zakaz przetwarzania danych osobowych przez kościoły i inne związki wyznaniowe jest także uchylony w przypadku przetwarzania danych osób, które utrzymują z nimi stałe kontakty w związku z ich działalnością. Do takich osób zalicza się osoby, które są zatrudnione przez kościoły i inne związki wyznaniowe oraz ich jednostki organizacyjne, niezależnie od formy zatrudnienia. Przyjmuje się, iż wyłączenie zakazu obejmuje również osoby pracujące jako wolontariusze²⁸.

4. REJESTRACJA ZBIORÓW DANYCH A PRAWA PODMIOTÓW DANYCH

Polski ustawodawca w art. 40 ustawy o ochronie danych osobowych nałożył na administratorów danych obowiązki polegający na

cje tego typu w komentarzach do ustawy o ochronie danych osobowych są określane jako „organizacje programowe”. Por. T. Kuczyński, *Ochrona*, s. 127.

²⁵ Art. 27 ust. 2 pkt 4 ustawy o ochronie danych osobowych.

²⁶ E. Kulesza, *Ochrona danych osobowych a wolność sumienia i wyznania w prawodawstwie polskim*, w: *Ochrona danych osobowych i prawo do prywatności w Kościele*, red. P. Majer, Kraków 2002, s. 15.

²⁷ Por. A. Drozd, *Ustawa*, s. 178.

²⁸ Por. tamże.

zgłaszaniu zbiorów danych do rejestracji Generalnemu Inspektorowi²⁹. Kluczowe znaczenie, obok samego obowiązku rejestracji, która ma służyć wstępnej kontroli zgodności przetwarzania danych osobowych z prawem, posiadają wyłączenia określone w art. 43 ustawy³⁰. Na podstawie przywołanego przepisu ustawodawca uchylił obowiązek rejestracji zbiorów danych, kierując się kryterium podmiotowym, tzn. dotyczącym wskazanych kategorii administratorów, i kryterium przedmiotowym, wskazując określone sytuacje przetwarzania, kiedy administrator danych jest zwolniony z obowiązku rejestracji. Należy zwrócić uwagę na fakt, iż wśród zbiorów danych, które zostały zwolnione z obowiązku rejestracji, znajdują się dwie grupy. Pierwszą stanowią zbiory danych niepodlegające rejestracji, co do których Generalny Inspektor zachowuje uprawnienia kontrolne i nadzorcze, drugą grupę stanowią zbiory danych niepodlegające rejestracji, w odniesieniu do których Generalny Inspektor nie ma uprawnień kontrolnych i nadzorczych³¹. Wśród zbiorów drugiej grupy (zdecydowanie mniej licznej) na podstawie art. 43 ust. 1 pkt 3 znajdują się te, które dotyczą osób należą-

²⁹ „Do ustawy wprowadzono metodę rejestracji opartą na domniemaniu, iż o ile ustawa nie stanowi inaczej, zbiór podlega obowiązkowi rejestracji. Przedmiotem rejestracji jest sam zbiór, nie dane osobowe (treść zbioru) czy fakt przetwarzania danych w oparciu o jeden bądź kilka zbiorów. Co ciekawe, takie podejście do problemu rejestracji pozwala na objęcie kontrolą znacznie większej ilości zbiorów (choćby zbiór był ten sam, może przecież mieć różne cele przetwarzania, a tym samym zacieśniania kontroli nad administratorami danych w zakresie realizacji obowiązków ustawowych, nałożonych ustawą o ochronie danych osobowych”. M. Polok, *Bezpieczeństwo danych osobowych*, Warszawa 2008, s. 276.

³⁰ P. Fajgielski słusznie zwraca uwagę, iż rejestracja zbiorów danych osobowych stanowi środek umożliwiający GIODO sprawowanie kontroli nad zgodnością przetwarzania danych osobowych z przepisami prawa. Por. P. Fajgielski, *Kontrola*, s. 245. Zdaniem doktryny kontrola dokonywana na tym etapie może mieć charakter kontroli uprzedniej (w przypadku rejestracji zbiorów zawierających dane szczególnie chronione, gdyż warunkiem koniecznym dopuszczenia do przetwarzania danych jest zarejestrowanie zbioru) oraz częściowej kontroli faktycznej (w przypadku zbiorów zawierających dane zwykle, administrator może przystąpić do ich przetwarzania po zgłoszeniu zbioru, jeszcze przed jego rejestracją).

³¹ Zgodnie z art. 43 ust. 2 ustawy o ochronie danych osobowych: „W odniesieniu do zbiorów, o których mowa w ust. 1 pkt 1 i 3, oraz zbiorów, o których mowa w ust. 1 pkt 1a, przetwarzanych przez Agencję Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencję Wywiadu, Służbę Kontrwywiadu Wojskowego, Służbę Wywiadu Wojskowego oraz Centralne Biuro Antykorupcyjne, Generalnemu Inspektorowi nie przysługują uprawnienia określone w art. 12 pkt 2, art. 14 pkt 1 i 3-5 oraz w art. 15-18”. Por. A. Drozd, *Ustawa*, s. 288-297.

cych do kościoła lub innego związku wyznaniowego, o uregulowanej sytuacji prawnej i są przetwarzane na potrzeby tego kościoła lub innego związku wyznaniowego. Zwolnienie wynikające z art. 43 ust. 1 pkt 3, zgodnie z instrukcją dotyczącą ochrony danych osobowych, obejmuje np. zbiory danych darczyńców pozostających członkami Kościoła katolickiego, księży, kanoników, biskupów, członków instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostołskiego, uczniów szkół katolickich, osób nieuczestniczących w życiu liturgicznym Kościoła oraz osób ochrzczonych³². Do zbiorów, które zgodnie z art. 40 ustawy o ochronie danych osobowych podlegają obowiązkowi rejestracji, zaliczono w instrukcji zbiory danych osobowych m.in.: mieszkańców domów opieki społecznej prowadzonych przez zgromadzenia zakonne, zbiory danych darczyńców nienależących do Kościoła katolickiego oraz osób, którym udzielana jest pomoc lub wsparcie, w tym ewidencję bezdomnych korzystających z noclegowni prowadzonych przez Caritas³³. Jak zatem wynika z postanowień ustawy i instrukcji, zwolnienie z obowiązku rejestracji zbiorów danych dotyczących kościołów i innych związków wyznaniowych nie ma charakteru bezwzględnego i zależy od spełnienia trzech warunków: statusu kościoła lub innego związku wyznaniowego (zwolnione z obowiązku rejestracji są zbiory danych osób należących do kościoła lub innego związku wyznaniowego o uregulowanej sytuacji prawnej), przynależności osób do danego kościoła lub innego związku wyznaniowego (zwolnione z obowiązku rejestracji są wyłącznie zbiory zawierające dane osobowe osób należących do kościoła lub innego związku wyznaniowego) oraz charakteru zbioru (zwolnione z obowiązku rejestracji są wyłącznie zbiory przetwarzane na potrzeby kościoła lub innego związku wyznaniowego)³⁴.

³² Por. pytanie nr 2 Instrukcji *Ochrona danych osobowych w działalności Kościoła Katolickiego w Polsce*.

³³ Por. tamże.

³⁴ Por. P. Barta, P. Litwiński, *Ustawa*, s. 405.

5. KOMPETENCJE KONTROLNE I NADZORCZE GODO
A PRAWA PODMIOTÓW DANYCH

Jak zostało wspomniane wyżej, różnice w zakresie ochrony danych osobowych podmiotów danych dotyczą m.in. ograniczenia kompetencji Generalnego Inspektora Ochrony Danych Osobowych do kontroli przetwarzania danych przez rejestrację zbiorów. Na podstawie art. 43 ust. 2 ustawy zostało także znacznie ograniczone uprawnienie Generalnego Inspektora do kontroli przetwarzania danych osobowych przez kościoły i inne związki wyznaniowe o uregulowanej sytuacji prawnej. Wyłączenie to zostało potwierdzone w jednej z odpowiedzi GODO załączonej do instrukcji dotyczącej ochrony danych osobowych w Kościele Katolickim: „Generalnemu Inspektorowi Danych Osobowych nie przysługują uprawnienia w postaci wydawania decyzji administracyjnych, przeprowadzania czynności kontrolnych, wglądu do dokumentów oraz wstępu do pomieszczeń, w których przetwarzane są przez Kościół dane osobowe w odniesieniu do zbiorów dotyczących osób należących do Kościoła i przetwarzanych na jego potrzeby”³⁵. Generalny Inspektor nie ma zatem możliwości realizacji swoich uprawnień kontrolnych wynikających z art. 12 pkt 2, art. 14 pkt 1 i 3-5 oraz art. 15-18³⁶, co może budzić wątpliwości, zwłaszcza w sytuacji przetwarzania przez kościoły i inne związki wyznaniowe danych osób do nich nienależących³⁷. *A contrario*, GODO ma możliwość realizacji zadań wynikających z art. 12 pkt 1 ustawy (kontrola zgodności przetwarzania

³⁵ Pytanie nr 8 Instrukcji *Ochrona danych osobowych w działalności Kościoła Katolickiego w Polsce*.

³⁶ Z art. 12 pkt 2 ustawy o ochronie danych osobowych wynika prawo rozpatrywania skarg i wydawania decyzji, natomiast z art. 14 prawo wstępu do pomieszczeń w celu przeprowadzenia kontroli zbiorów danych, prawo wglądu w dokumenty i dane oraz sporządzania z nich kopii, przeprowadzania oględzin urządzeń, nośników oraz systemów informatycznych służących do przetwarzania danych osobowych a także sporządzanie ekspertyz i opinii.

³⁷ Por. E. Kulesza, *Prawo do ochrony danych osobowych – ustawowe ograniczanie jego zakresu*, w: *Dylematy praw człowieka*, red. T. Gardocka, J. Sobczak, Toruń 2009, s. 175-176. Na problem przetwarzania danych osobowych osób niebędących członkami danego kościoła lub innego związku wyznaniowego zwrócili uwagę A. Mezglewski, H. Misztal, P. Stanisł, *Prawo wyznaniowe*, Warszawa 2006, s. 169-170.

danych osobowych z przepisami o ochronie danych osobowych) oraz art. 14 pkt 2 (żądanie złożenia pisemnych lub ustnych wyjaśnień oraz wezwanie i przesłuchiwanie osoby w zakresie niezbędnym do ustalenia stanu faktycznego). Uprawnienie wynikające z art. 12 pkt 1 odnosi się do przetwarzania danych osobowych w zbiorach danych, zbiorach ewidencyjnych lub w celu utworzenia jednego z tych zbiorów³⁸. Ze względu na problematykę przetwarzania danych osobowych przez kościoły i inne związki wyznaniowe, których status w Rzeczypospolitej Polskiej określa konstytucyjna zasada autonomii i niezależności należy odnotować, iż uprawnienia kontrolne Generalnego Inspektora w tym zakresie obejmują także „przestrzeganie aktów o charakterze wewnętrznym, przyjętych przez administratora danych, a dotyczących np. polityki bezpieczeństwa, instrukcji zarządzania systemem informatycznym czy też ustalonego przez administratora danych regulaminu udzielania informacji na podstawie art. 32 i 33”³⁹. A. Mezglewski zwrócił także uwagę, iż konsekwencją ograniczeń uprawnień kontrolnych Generalnego Inspektora „jest również wyłączenie stosowania innych przepisów ustawy, dotyczących procedur kontrolnych oraz przepisów wskazujących na możliwość zastosowania określonych środków prawnych, w przypadku stwierdzenia naruszenia przepisów o ochronie danych osobowych. Wyłączona jest zatem możliwość zarówno żądania wszczęcia postępowania dyscyplinarnego przeciwko osobom winnym uchybień, jak i nakazania w drodze decyzji administracyjnej przywrócenia stanu zgodnego prawem”⁴⁰.

Brak pełnego zakresu kontrolnych środków prawnych rekompensuje zatem możliwość występowania przez GODO o wyjaśnienie, a także sygnalizowania nieprawidłowości oraz ewentualnie informowania o popełnieniu przestępstwa.

³⁸ Wyjątkiem wynikającym z art. 2 ust. 3 jest przetwarzanie danych osobowych w zbiorach danych, które są sporządzane doraźnie, wyłącznie ze względów technicznych, szkoleniowych lub w związku z dydaktyką w szkołach wyższych, a po ich wykorzystaniu niezwłocznie usuwanych albo poddanych anonimizacji.

³⁹ A. Drozd, *Ustawa*, s. 95.

⁴⁰ A. Mezglewski, *Działalność związków wyznaniowych a ochrona danych osobowych*, „Studia z Prawa Wyznaniowego” 2007, nr 10, s. 11.

Przewidziane przez ustawodawcę ograniczenie kompetencji kontrolnych Generalnego Inspektora jest niewątpliwym potwierdzeniem autonomii kościołów i innych związków wyznaniowych w zakresie przetwarzania danych osobowych, podmiotów będących ich członkami. Zgodzić należy się z poglądem wyrażonym przez E. Kuleszę, iż sytuacja prawna kościołów i innych związków wyznaniowych w związku z wyłączeniem kompetencji kontrolnych i nadzorczych Generalnego Inspektora jest szczególna, gdy weźmie się pod uwagę przepisy ustawy w tym zakresie w odniesieniu do stowarzyszeń, fundacji i innych niezarobkowych organizacji lub instytucji o celach religijnych, których – podobnie jak kościołów i innych związków wyznaniowych – dotyczy art. 27 ust. 2 pkt 4 ustawy. Wobec tych podmiotów Generalny Inspektor ma pełnię uprawnień kontrolnych i nadzorczych zawartych w ustawie⁴¹.

Zróźnicowanie kompetencji kontrolnych GIODO prowadzi zatem w konsekwencji do pozbawienia określonych w ustawie kategorii podmiotów danych gwarancji zachowania ich praw, co jest zadaniem ustawowego organu ochrony danych.

6. UWAGI SYNTETYZUJĄCE

Prawa podmiotów danych sformułowane w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. oraz w ustawie z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych podlegają ograniczeniom ze względu na przetwarzanie danych osobowych dotyczących przekonań religijnych i przynależności wyznaniowej. Do najważniejszych ograniczeń, których podstawę stanowią: konstytucyjna zasada autonomii i niezależności kościołów i innych związków wyznaniowych (art. 25 ust. 3) oraz ustawowe wyłączenie zakazu przetwarzania danych szczególnie chronionych przez kościoły i inne związki wyznaniowe ze względu na wykonywanie przez nie statutowych zadań (art. 27 ust. 2), należy zaliczyć zgodę ustawodawcy na przetwarzanie danych szczególnie chronionych przez kościoły i inne związki wyznaniowe oraz

⁴¹ Por. E. Kulesza, *Ochrona*, s. 18.

uchylenie obowiązku rejestracji zbiorów danych przez Generalnego Inspektora Danych Osobowych i rezygnację z podstawowych uprawnień kontrolnych i nadzorczych w stosunku do takich zbiorów danych.

Istotne zasady dotyczące przetwarzania danych osobowych przez Kościół katolicki oraz sytuacji prawnej podmiotów danych zawierają przepisy prawa kanonicznego, czego potwierdzeniem są postanowienia instrukcji „Ochrona danych osobowych w działalności Kościoła Katolickiego”⁴².

LIMITATIONS OF INDIVIDUAL RIGHTS ARISING FROM THE PROCESSING
OF PERSONAL DATA REVEALING RELIGIOUS BELIEFS AND RELIGIOUS
DENOMINATION

Summary

The right of personal data protection is regarded to be one of the basic guarantees of the individual's status in contemporary democratic societies. Art. 51. of the Constitution of the Republic of Poland of 2 April 1997 indicates that this right comprises the basic rights of personal data subjects: an individual's freedom from disclosing information concerning his person (Art. 51 Sect. 1), the right granted to every Polish citizen of access to official documents and data collections concerning himself (Art. 51, Sect. 3), the right to demand the correction or deletion of untrue or incomplete information, or information acquired by means contrary to statute (Art 51, Sect. 4). The rights of data subjects are not unconditional and they are limited based on constitutional and statutory premises. The premises that restrict the protection of personal data include, among others, the processing of personal data revealing religious beliefs and denomination, which, under Art. 27 of the Act on the Protection of Personal Data of 29 August 1997, require special protection (being particularly sensitive). The rights of data subjects are limited by allowing churches and

⁴² Zagadnienie to jest przedmiotem innego opracowania tego samego autora. Na temat ochrony danych osobowych w praktyce oraz prawie wewnętrznym Kościoła katolickiego pisał A. Mezglewski, *Działalność*, s. 15-19. Prawo do prywatności w prawie kanonicznym jest natomiast przedmiotem rozważań m.in. P. Majera, *Ochrona prywatności w kanonicznym porządku prawnym*, w: *Ochrona danych osobowych i prawo do prywatności w Kościele*, red. P. Majer, Kraków 2002, s. 83-123;

other religious unions to process the data, by lack of an obligation to register data collections including any such data, and by significant limitation of the controlling and supervisory competences of the Inspector General for Personal Data Protection (GIODO).

Translated by Paweł Sobczyk